ПРИЧОРНОМОР'Я | SCHWARZMEERGEBIET

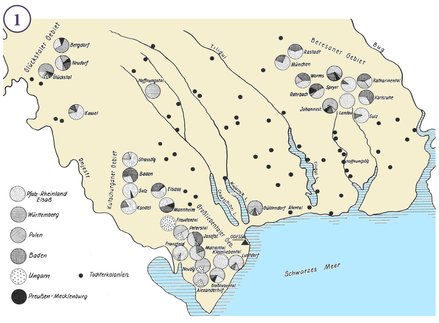

1.
Материнські колонії Причорномор'я
Mutterkolonien im Schwarzmeergebiet

2.
Фрагмент плану Кучурганського округу Херсонської губернії. 1820. Державний архів Херсонської області
Fragment des Plans der Kutschurganer Kolonien, Gouvernement Cherson. 1820. Staatliches Gebietsarchiv Cherson

3.
Родина колоністів-католиків (кучурганські колонії). 1909
Familie katholischer Kolonisten (Kutschurganer Kolonien). 1909

4.
Ручний виноградний прес. Початок XX ст. 2009. Є. Солодова. Приватний історико-етнографічний музей Едвіна Кельма, Мирнопілля (Фріденсталь) Одеської обл.
Trauben-Handpresse. Anfang 20. 2009. Jh. E. Solodowa. Historisch-ethnographisches Privatmuseum von Edwin Kelm. Mirnopolje (Friedenstal), Gebiet Odessa

5.
Колоніст Йоганнес Гольцварт – 22 роки окружний писар глюкстальських колоній, потім директор позиково-ощадної каси, шкільний піклувальник. 2-а пол. XIX ст.
Kolonist Johannes Holzwarth diente 22 Jahre lang als Gebietsschreiber der Glückstaler Kolonien, danach als Direktor einer Kreditanstalt, als Schulkurator. 2. Hälfte 19. Jh.

Причорноморські території між Бугом і Дністром, приєднані до Росії (1791), були завойовані у Турції. Для закріплення у нових кордонах, розвитку міст і портів (Одеса, Миколаїв) був потрібний економічний розвиток регіону, але перше десятиліття дало мало результатів. Тоді знов залучили іноземних колоністів, яким виділяли казенні землі, придбані або відібрані у землевласників, які не зуміли їх освоїти. Завдяки вихідцям з Вюртемберга, Бадена, Пфальца, Ельзаса, Пруссії та Угорщини у степах Херсонської губернії з'явилися землеробські колонії Мангейм, Кандель, Мюнхен, Кассель, Шпейєр, Раштат, Ворбах, Карлсруе, Вормс, Зульц тощо (1804–1810, 1817–1821). 4 колоністські округи поблизу Одеси, Миколаєва, Григоріополя площею понад 160 тис. дес. на момент ліквідації (1871) включали 32 колонії з населенням бл. 55 тис. осіб.

Опинившись у необжитому степу і зоні ризикованого землеробства, колоністи повинні були вирішувати безліч завдань з освоєння цього степу, не знаючи російського законодавства, мови, навколишнього середовища, часто не маючи необхідних навичок, з обмеженими контактами поза колоніями. Період адаптації розтягнувся на десятиліття. Родина отримувала 60 дес. Спочатку розорювалися і засівалися лише 2-3 дес. Важкий і незручний дерев'яний плуг припадав на 2-3 господарів. Його тягнуло 6-8 волів, а в борозні утримували 3 орачі. На 1848 р. кожний господар у Березанському окрузі вже мав залізний кінний плуг, заможні – по два.

Основними напрямками господарства стали хліборобство, скотарство, овочівництво, садівництво. Зачатки кооперації з'явилися у 1847 р. у Глюксталі, де 23 заповзятих господаря для отримання від тваринництва вищого прибутку збудували сироварню. Того року вони виробили 360 пудів сиру. У 1852 р. дохід усіх округів від реалізації зерна, продуктів і вовни склав 614 тис. руб. сріблом. Інтенсивніше ніж в інших іноземних поселеннях розвивалося в тутешніх колоніях виноградарство і винобороство. У своїх оселях колоністи почали облаштовувати винні погреби. У 1841 р. у Лібентальському округі росло 3,3 млн виноградних куців, у Глюкстальському – 1,2 млн (39 % загальної кількості куців у іноземних колоніях). Урожай з них дав майже 1,5 млн літрів вина. Зберігаючи лідерство в регіоні, німці на початок XX ст. мали 3 000 виноградників площею 1 000 дес.

Хоча меннoніти-ремісники прославилися своєю майстерністю, пріоритет в інновації плугів належить колоністу з Лібентальського округу Конраду Бехтольду (Фрейденталь), який винайшов цілий ряд плугів й інших знарядь. Він удосконалив малоросійський плуг і на випробуваннях плугів в Одесі (1840) став першим. Суцільнометалевий «Бехтольдів плуг» швидко розповсюдився. Тільки у Фрейденталі у 1852 р. виготовили 167 плугів – майже стільки ж, скільки у Молочанському меннонітському окрузі. У 1858 р. їх значну кількість відправили на Молочну.

У лібентальських колоніях формувалась інфраструктура сільського поселення, яка забезпечувала потреби населення і можливості його розвитку. Церква, пастораті і школа, сільське правління, громадські джерела питної води, запасний «магазин» (комора) для зерна, у головній колонії – окружний приказ і будинок наглядача. Вона вводилась у всіх іноземних колоніях. Планування поселень було регулярним і переважно лінійним. Їх забудова велася з використанням місцевих будматеріалів (ракушняк, вапняк, глина). Колоністи видобували камінь самі. Громадські каменоломні були майже в усіх колоніях Причорномор'я. У Гросс-Лібенталі вже у 1809 р. заснована пожежна каса. Збитки від пожежі компенсували постраждалому всі господарі пропорційно вартості своїх споруд.

Назву «Гросс-Лібенталь» отримав метеорит, який впав поблизу колонії у 1881 р. Урочисті святкування з нагоди 100-річчя заснування пройшли в усіх колоніях Причорномор'я.

Das an Russland angegliederte Territorium zwischen Bug und Dnjestr (1791) wurde der Türkei entrissen. Um sich in den neuen Grenzen festzusetzen, die Städte und Häfen (Odessa, Nikolajew) zu entwickeln, war eine wirtschaftliche Erschließung der Region erforderlich, doch das Ergebnis des ersten Jahrzehnts war ergebnisarm. Daher besann man sich erneut auf ausländische Kolonisten, denen staatliche Ländereien zugeteilt wurden, welche von Grundbesitzern zurückgekauft oder eingezogen wurden, die es nicht vermochten diese zu erschließen. Dank Auswanderern aus Württemberg, Baden, der Pfalz, aus dem Elsass, Preußen und Ungarn entstanden in den Steppen des Gouvernements Cherson die landwirtschaftlichen Kolonien Mannheim, Kandel, München, Kassel, Speyer, Rastadt, Rohrbach, Karlsruhe, Worms, Sulz u.a. (1804–1810, 1817–1821). 4 Kolonistenbezirke nahe Odessa, Nikolajew, Grigoriopol' mit einer Fläche von mehr als 160 Tausend Des. wiesen zum Zeitpunkt ihrer Aufhebung (1871) 32 Kolonien mit einer Bevölkerung von ca. 55 Tausend Personen auf.

In der nicht erschlossenen Steppe und der Zone riskanten Ackerbaus angekommen, hatten die Kolonisten mehrere Aufgaben zur Erschließung der Steppe zu lösen, und das ohne Kenntnis der russischen Rechtsordnung und Sprache, sowie ihrer Umgebung, oftmals ohne erforderliche Fertigkeiten und bei spärlichen Kontakten nach Außerhalb der Kolonien. Die Anpassung dauerte mehrere Jahrzehnte. Pro Familie wurden 60 Des. Land zugeteilt. Anfänglich konnten lediglich 2-3 Des. gepflügt und bestellt werden. Der schwere und wenig handliche Holzpflug wurde von 2-3 Wirten genutzt. Er wurde von 6-8 Ochsen gezogen und von 3 Ackerbauern in der Furche gehalten. Bis 1848 besaß jeder Wirt im Beresaner Bezirk schon einen von Pferden gezogenen Eisenpflug (Vierspänner), Wohlhabende besaßen deren 2.

Zu wichtigsten Ausrichtungen der Wirtschaft wurden Getreideanbau, Viehhaltung, Gemüseanbau, Gärtnerei. Anfänge einer Kooperation kamen 1847 in Glückstal auf, wo 23 unternehmungslustige Wirte eine Käserei errichteten um höhere Erträge von der Viehhaltung zu erzielen. In diesem Jahr haben sie 360 Pud Käse hergestellt. 1852 beliefen sich die Einnahmen aller Bezirke vom Verkauf von Getreide, Lebensmitteln und Wolle auf 614 Tausend Silberrubel. Intensiver als in anderen Kolonien entwickelten sich in den hiesigen Kolonien Weinanbau und Kelterei. Unter ihren Häusern begannen die Kolonisten Weinkeller zu errichten. 1841 wuchsen im Liebentaler Bezirk 3,3 Mio Rebstöcke, im Glückstaler Bezirk 1,2 Mio (39 % aller Rebstöcke in Ausländerkolonien). Die Ernte ergab fast 1,5 Mio Liter Wein. An der Spitze liegend, besaßen die Deutschen Anfang des 20. Jh. 3 Tausend Weingärten auf einer Fläche von 1 000 Des.

Obwohl sich mennonitische Handwerker durch ihre Fertigkeiten einen Namen gemacht haben, hatte den Vorrang bei der Innovation der Pflüge der Kolonist des Liebentaler Bezirks Konrad Bechtold (Freudental), der eine ganze Reihe von Pflügen und anderen Geräten konstruiert hat. Er verbesserte den kleinrussischen Pflug und siegte damit beim Test der Pflüge in Odessa (1840). Der eiserne „Bechtolds Pflug" fand rasch Verbreitung. 1852 wurden davon allein in Freudental 167 Stück gefertigt, fast ebenso viele wie im gesamten Molotschnaer Mennonitenbezirk. 1858 wurde eine bedeutende Anzahl von Pflügen an die Molotschnaja geliefert.

In den Liebentaler Kolonien bildete sich die Infrastruktur einer ländlichen Siedlung heraus, die den Bedürfnissen der Bevölkerung und deren Entwicklungsmöglichkeiten entsprach. Kirche, Pastorat und Schule, Schulzenamt, gemeinschaftliche Trinkwasserquellen, Getreidevorrats-Magazin und in der zentralen Kolonie die Bezirksverwaltung und das Haus des Kolonieaufsehers. Dieser Aufbau wurde in allen Ausländerkolonien angewendet. Die Kolonien hatten einen geordneten Grundriss, mehrheitlich als Straßendorf. Für den Bau wurden Baustoffe aus örtlichen Vorkommen (Muschelkalk, Kalkstein, Lehm) verwendet. Die Kolonisten haben selbst Stein gebrochen. Gemeinde-Steinbrüche gab es in fast allen Kolonien des Schwarzmeergebiets. In Gross-Liebental wurde bereits 1809 eine Brandkasse gegründet. Bei Brandschäden haben alle Wirte dem Geschädigten entsprechend dem Wert ihrer Gebäude Unterstützung geleistet.

Der 100. Gründungstag wurde in allen Kolonien des Schwarzmeergebiets feierlich begangen. Den Namen Groß-Liebental bekam ein Meteorit, der 1881 in der Nähe der Kolonie einschlug.

6.
Подвір'я з льохом (Зельц, кучурганські колонії). Початок XX ст. Льох (льодовник), колодязь або цистерна були обов'язкові у кожному колоністському господарстві.
Hof mit Keller (Selz, Kutschurganer Kolonien). Anfang 20. Jh. Keller (Eiskeller), Brunnen oder eine Zisterne waren in jeder Kolonistenwirtschaft obligatorisch.

7.
Цистерна (Люстдорф, лібентальські колонії). 1998. В. Василенко
Zisterne (Lustdorf, Liebentaler Kolonien). 1998. W. Wasilenko

9.
Молотьба у колонії Глюксталь. 1900
Drescharbeit in der Kolonie Glückstal. 1900

8.
Подвір'я, типове для лібентальських колоній (Олександергільф/Доброолександрівка). 1998. А. Айсфельд
Typischer Hof in den Liebentaler Kolonien (Alexanderhilf/ Dobroaleksandrowka). 1998. A. Eisfeld

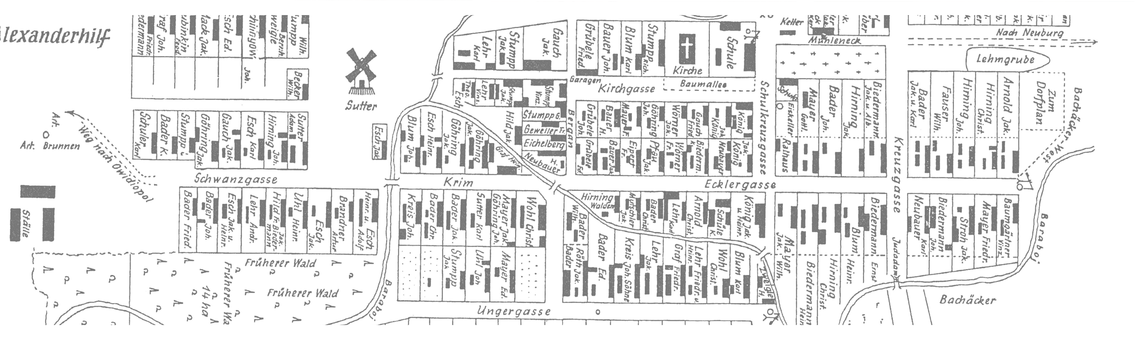

Bundesministerium des Innern, für Bau und Heimat

Das Projekt wird auf Initiative des Rates der Deutschen der Ukraine mit finanzieller Unterstützung vom Bundesministerium des Innern, für Bau und Heimat (BMI) durch den Wohltätigkeitsfonds „Gesellschaft für Entwicklung" durchgeführt.

Konzeption und Texte: Dr. Alfred Eisfeld
Redaktion der Illustrationen: Olga Eisfeld

Rat der Deutschen der Ukraine
Рада німців України